

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

L. S. Stavrianos, The Balkans since 1453

Βασ. Λαούρδας

doi: [10.12681/makedonika.740](https://doi.org/10.12681/makedonika.740)

Copyright © 2015, Βασ. Λαούρδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαούρδας Β. (1960). L. S. Stavrianos, The Balkans since 1453. *Μακεδονικά*, 4(1), 584–587.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.740>

L. S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*. Rinehart and Company Inc. New York 1958, σελ. 970.

Τὸ ὀγκῶδες αὐτὸ σύγγραμμα περὶ τῶν Βαλκανίων ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1453 ἀποτελεῖ τὸν ὄγδον τόμον τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τῆς Νέας Ὑόρκης Rinehart and Co, Inc. ἐκδιδομένης σειρᾶς συνθετικῶν ἐργασιῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρώπης. Ἄλλα δημοσιεύματα τῆς ἰδίας σειρᾶς εἶναι δύο τόμοι τοῦ E. N. Anderson περὶ τῆς συγχρόνου Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ παρόντος καὶ περὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν θεμάτων κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα (*Modern Europe in World Perspective* καὶ *European issues in the Twentieth Century*) καὶ δύο τόμοι τοῦ S.C. Easton περὶ τῆς κληρονομίας τοῦ παρελθόντος (*The Heritage of the Past*, 1: *From the Earliest Times to 1500* καὶ 2: *From the Earliest Times to 1715*). Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Rinehart ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐγγύησιν διὰ τὴν σοβαρότητα τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων ἔργων.

Ἐξ ἴσου γνωστὸς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, πολὺ ὀλίγον ὅμως, νομίζω, εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου κ. L. S. Stavrianos, ἑλληνικῆς καταγωγῆς καθηγητῆς τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας εἰς τὸ Northwestern University τοῦ Σικάγου, ἄλλοτε διδάξας εἰς τὸ Queens University τοῦ Καναδά. Ὁ κ. Stavrianos ἔχει ἤδη δημοσιεύσει σειράν συνθετικῶν περὶ τῶν Βαλκανίων ἐργασιῶν, ἐν αἷς γνωστότεραι εἶναι αἱ ὑπὸ τὸν τίτλον «*The Balkan Federation*» καὶ «*Greece, American dilemma and opportunity*». Ἡ δευτέρα ἐργασία του, ἀναφερομένη εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς δοθεῖσαν ἐνίσχυσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ἀνταρσίας τῶν κομμουνιστῶν, προεκάλεσε πολὺν θόρυβον εἰς τὴν Ἀμερικὴν, διότι ἐξεδόθη ὅτε ἀκόμη ἐσυνεχίζετο ὁ πόλεμος κατὰ τῶν συμμοριτῶν καὶ ἐπεζήτει, ἐμμέσως, τὴν δικαιολογίαν τῆς ἀνταρσίας των. Ἀπὸ τὸν κ. Stavrianos δὲν ἔλειπεν ἡ καλὴ πίστις, ἔλειπεν ὅμως ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελέτη τῆς ἐδῶ καταστάσεως, ἡ ὁποία καὶ μόνη θὰ τοῦ ἔδιδε τὴν δυνατότητα νὰ μορφώσῃ γνώμην προσωπικὴν.

Τὸ νέον ὀγκῶδες περὶ τῶν Βαλκανίων ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1453 ἔργον του ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξ μεγάλα τμήματα. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ εἰσαγωγή, εἰς τὴν ὅποιαν δίδεται γεωφυσικὴ περιγραφή τῶν Βαλκανίων μετὰ συντόμου ἀνασκοπήσεως τῆς ἱστορίας των μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου. Τὸ δεύτερον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄνοδον τῶν Ὀθωμανῶν μέχρι τοῦ 1566, καὶ τὸ τρίτον εἰς τὴν παρακμὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1566 μέχρι τοῦ 1815. Τὸ τέταρτον, ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐθνικισμοῦ», ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τῶν Βαλκανικῶν λαῶν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἐλευθέρων κρατῶν τῶν Βαλκανίων (ἀπὸ τοῦ 1815 μέχρι τοῦ 1878). Τὸ πέμπτον ὁμιλεῖ περὶ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ καπιταλισμοῦ εἰς τὰ Βαλκάνια (ἀπὸ

του 1878 μέχρι του 1914) και αναφέρεται κυρίως εις την ἄνοδον τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ εις τὴν ὑπ' αὐτῆς διαμόρφωσιν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Τὸ τελευταῖον τμήμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐποχὴ πολέμου καὶ κρίσεως: 1914—» ἀποτελεῖ συνοπτικὴν ἱστορίαν μιᾶς ἐκάστης τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἀ' παγκοσμίου πολέμου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Τὸ βιβλίον τὸ συμπληρώνει εὐρυτάτῃ κριτικῷ χαρακτῆρος βιβλιογραφία (σελ. 873-946) καθὼς καὶ πίναξ κυρίων καὶ γεωγραφικῶν ὀνομάτων. Ἐν τῷ συνόλῳ του πρόκειται περὶ ἔργου, τὸ ὁποῖον προϋποθέτει ἐξαιρετικὴν ἐργατικότητα, πολυμέρειαν ἐνδιαφερόντων καὶ εὐρείαν ἐνημέρωσιν ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ περ. «Μακεδονικὰ» ἔχουν αἱ ἀπόψεις του περὶ Ἑλλάδος γενικῶς καὶ ἐιδικώτερον περὶ Μακεδονίας. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς βαλκανικῆς ἀντιδικίας διὰ τὴν Μακεδονίαν δύο εἶναι αἱ βασικαὶ ἐπιφυλάξεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διατυπωθοῦν δι' ὅσα ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἀτελεστάτη βιβλιογραφία του προκειμένου περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων διὰ τὴν Μακεδονίαν. Τὰ ἔργα τῶν C. Nicolaïdes, N. Stroumzî, V. Colocotronis, S.P. Phocas Cosmetatos καὶ N. Kasasis, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει, εἶναι βεβαίως πολύτιμα, πλὴν ὅμως αὐτῶν καὶ ὑπὸ ἄλλων Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ξένων (ὅπως τοῦ Paillares) ἔχουν γραφῆ καὶ ἄλλα χρησιμώτατα ἔργα. Καὶ ὁρθῶς μὲν ἐξαίρει τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Βλάχου, τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἀδικεῖ ὅμως ὅλην τὴν ἄλλην ἐπὶ τοῦ θέματος εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν βιβλιογραφίαν, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει συλλήβδην (σελ. 925) εἶτε ὡς πολεμικὰς πραγματείας, εἶτε ὡς περιορισμένας τοπικὰς ἱστορίας. Οὐδεμίαν ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν δημοσιευθεισῶν ἐργασιῶν ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ κ. Stavrianos. Τοῦτο ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ μειονέκτημα εἰς τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ἐξαίρετον βιβλιογραφικὴν του ἐνημέρωσιν. Ἀσφαλῶς ἐπίσης ἀδικεῖ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος, τουλάχιστον τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὅταν παρουσιάσῃ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ διεξαχθέντα ἀγῶνα ὡς ἐντὸς τῆς Μακεδονίας ἀντιδικίαν τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Προκειμένου τουλάχιστον περὶ τῆς Ἑλλάδος, δέν εἶναι ὀρθὸν ὅτι οἱ διεξαγαγόντες τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦσαν μόνον Ἕλληνες ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ κ. Stavrianos θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ κατὰ κύριον λόγον τὴν συμβολὴν τῶν γηγενῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίσθησαν μόνοι των κατ' ἀρχὰς καὶ ἀργότερον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος ἀδελφῶν των, πλεῖστοι δ' ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς μαχητικότητος καὶ τῶν μαρτυριῶν των εἶναι θρυλικοί. Ἡ παράλειψις αὕτη μειώνει τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ἀντικειμενικὴν ἔκθεσιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ κ. Stavrianos.

Προβληματικῆς ἀξίας εἶναι καὶ ὅσα λέγει διὰ τὰς διαρκούσας τῆς κα-

τοχῆς κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν πολιτικὰς ἀντιδικίας ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ὁποίων ὁ κ. Stavrianos ἐπαναλαμβάνει τὰς γνωστάς καὶ ἀπὸ τὸ προηγούμενον βιβλίον του «The American Dilemma» ἀπόψεις, ἡ πηγὴ τῶν ὁποίων δέον νὰ ἀναχθῆ εἰς ἀνευθύνους ἐκπροσώπους ἀφηρημένης πολιτικῆς φιλολογίας. Τὸ βασικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον διαμορφώνει καὶ θὰ διαμορφώη πάντοτε τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ παρὰ τὰ σύνορά της παρουσία ἐνὸς τεραστίου ὄγκου σλαβικῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν διεξοδὸν πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως θὰ τὴν ἐπεζήτουν μέσφ ἑλληνικῶν ἐδαφῶν. Ἀνεξαργήτως ὄλων τῶν ἄλλων παραγόντων πολιτικῆς, ἡ διάστασις αὕτη Ἑλλήνων καὶ Σλάβων εἶναι εἰς συντελεστὴς πολιτικῆς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρορᾶται καὶ μάλιστα ἀπὸ ἱστορικὸν τῆς ἀξίας τοῦ κ. Stavrianos.

Διὰ τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν συμβολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Βαλκανίοις ὁ κ. Stavrianos ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του με ὑποδειγματικὴν εὐρυμάθειαν καὶ με ἕξ ἴσου ὑποδειγματικὴν ἀντικειμενικότητα κρίσεως. Διὰ τὸ ἐπίμαχον ζήτημα τῆς παρουσίας Ἑλλήνων ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὁ κ. Stavrianos παρατηρεῖ ὅτι ὀρθὸν βεβαίως εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκυρίαρχουν, τοῦτο ὅμως ἦτο ἀναπόφευκτον, διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι φορεῖς πολιτισμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ. «Τὸ γεγονός εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος αἱ ἰδέαι Ἑλλήνων καὶ πολιτισμὸς ἐταυτίζοντο ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Μορφωμένος Βούλγαρος ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὠμίλει ἑλληνικὰ καὶ ἐὰν δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὀμιλῇ οὕτω, ἐστόλιζε τουλάχιστον τὸν λόγον του με φράσεις ἑλληνικὰς. Ἡ ἐμπορικὴ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία διεξήγετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν βουλγαρικὴν με ἑλληνικὴν γραφὴν... Ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν συνθηκῶν ἡ πολιτιστικὴ κυριαρχία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κατανοητή». Ἐξ ἴσου προσεκτικὸς καὶ με αὐστηρὰν ἀντικειμενικότητα κρίσεως εἶναι ὁ κ. Stavrianos καὶ εἰς ὅσα λέγει διὰ τοὺς Φαναριώτας εἰς τὴν Ρουμανίαν, τῶν ὁποίων ἔξαιρει τὴν συμβολὴν εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ ρουμανικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Φαναριῶται συνετέλεσαν ὥστε ἡ Ρουμανία νὰ ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τὰς πολιτικὰς πιέσεις τῶν Σλάβων καὶ Φαναριῶται ἦσαν ἐπίσης ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνέδεσαν τὴν Ρουμανίαν με τὸν δυτικὸν πολιτισμόν.

Ὁ ὄγκος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Stavrianos, τὰ πολυάριθμα θέματα, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται εἰς τὰς σελίδας του καὶ ἡ αὐτοτέλεια κρίσεως τοῦ συγγραφέως δὲν καθιστοῦν δυνατὴν τὴν εὐρύτεραν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνδεχομένην συζήτησιν τῶν ἀπόψεών του. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἔξαρθῆ ἐδῶ ἡ μεγάλη συμβολὴ ἐνὸς τοιούτου βιβλίου διὰ τὴν εὐρύτεραν γνῶσιν τῶν Βαλκανικῶν ζη-

τημάτων εις τοὺς ἀγγλοφόνους λαοὺς καὶ νὰ χαιρετισθῆ ἡ πολύτιμος αὐτὴ ἐργασία ἐνὸς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐπιστήμονος, εις τὸν ὁποῖον θὰ πρέπη νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι ἡ παραμονὴ του εις ξένην χώραν, οἱ συγγενικοὶ του δεσμοὶ μὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ του καταγωγὴ οὐδόλως ἐπηρεάσαν—ὕπερ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπόψεως—τὴν ἐπιστημονικὴν του συνειδησιν. Ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν καὶ παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις δι' ἐπὶ μέρους ζητήματα, τὸ βιβλίον του εἶναι πολυτιμωτάτη συμβολὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν προβλημάτων τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

B. P. P a p a d a k i s, Histoire diplomatique de la question Nord - Epirote (1912-1957). Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἰδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀρ. 21, 1958, σελ. 195.

Ὁ πρεσβευτὴς κ. Παπαδάκης, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς ιδιότητός του ἔλαβεν ἐπανεπιμημένως μέρος εις τὰς περὶ τῆς Ἀλβανίας ἐπισήμους διεθνεῖς συζητήσεις, ἀφηγείται εις τὸ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον ἔργον του τὰς διπλωματικὰς περιπετείας τοῦ ζητήματος παραθέτων ἢ ἀναλύων πολυάριθμα ἔγγραφα. Ἐπεὶ ἀπὸ σύντομον εἰσαγωγὴν, εις τὴν ὁποίαν ἐξάγει τὴν βασικὴν, ὄχι μόνον διὰ τὰς σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον διὰ τὴν γαλήνην εις τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Μεσογείου καὶ τῶν Βαλκανίων, σημασίας τοῦ ζητήματος, ἀναπτύσσει λεπτομερῶς τὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, ἧτοι τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων τῆς 8]9]1913, τὸ πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας τῆς 17]12]1913, τὴν νόταν τῶν Μ. Δυνάμεων τῆς 13]2]14 καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑλλάδος τῆς 21]2]1914, τὸν κατόπιν τῶν συμφωνιῶν ἐν Φλωρεντίᾳ σχηματισμὸν προσωρινῆς κυβερνήσεως Ἀυτονόμου Β. Ἡπείρου, τὴν ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτὸν νόταν τῶν Μ. Δυνάμεων τῆς 24]4]1914, τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὸν πολιτικὸν θρίαμβον τῆς Ἀυτονομίας Β'. Ἡπείρου, τὸ πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας τῆς 17]4]1914, τὰς ἐν συνεχείᾳ τούτου ἀποφάσεις τῆς Ἀλβανίας, τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν περὶ εἰρήνης συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων 1919 - 1920, τὴν περὶ Β. Ἡπείρου ἑλληνοϊταλικὴν συμφωνίαν τῆς 29]7]1917, τὰ ὑπομνήματα τῶν Frank Polk, Clemenceau καὶ E. Crowe τῆς 9]19]1919 καὶ τὰ ἱταλικὰ ὑπομνήματα τῆς 3]1]1920, τὴν συζήτησιν μεταξύ Clemenceau, Beniczelou καὶ Nitti τῆς 13]1]1920, τὴν νόταν τῆς 14]1]1920, τὸ πρωτόκολλον τῆς «Καπισίτσα» τῆς 15]5]1920, τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας τῆς 17]5]1920, τὴν ἰταλοαλβανικὴν συμφωνίαν τῆς 10]8]1920, τὸ Ἑλληνικὸν ὑπόμνημα τῆς 21]9]1921, τὴν ἀλβανικὴν διακήρυξιν τῆς 2]10]1921, τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς ἐρεῦνης καὶ τὴν ἐκθεσιν Sederholm, τὴν ἀπόφασιν τῶν Μ. Δυνάμεων τῆς 9]11]1921, τὸ πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας τῆς 27]1]1925, τὴν ἀπόφασιν τοῦ Folkestone τῆς 22]5]1934, τὴν ἀπέλευ-